© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

TA'LIM MARKAZLARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH STRATEGIYALARI

Sarvarbek Ismoilov Ulug'bek o'g'li
Cambridge o'quv markazi Asosiy o'qituvchi
ismoilovsarvarbek01@gmail.com

Annotatsiya. Ta'lim xizmatlari bozorining kengayishi bilan birga, ta'lim markazlari xoh oliy ta'lim muassasalari, xoh norasmiy o'quv va repetitorlik tashkilotlari tobora kuchayib borayotgan raqobat bosimiga duch kelmoqda. Ushbu tezis ta'lim markazlarining raqobatbardoshligini shakllantiruvchi strategik omillarni nazariy jihatdan tizimlashtirish va ularni institutsional-huquqiy muhit bilan bog'liq holda qiyosiy tahlil qilishni maqsad qilgan.

Kalit so'zlar: raqobatbardoshlik strategiyasi; resurslarga asoslangan yondashuv; xizmat sifati modeli; institutsional differensiatsiya; ta'lim xizmatlarini tartibga solish; inson kapitaliga investitsiya

Kirish va tadqiqot dolzarbligi. Ta'lim endi faqat davlat monopoliyasi ostidagi ijtimoiy institut emas u xizmatlar bozorining tobora tijoratlashib borayotgan segmentiga aylangan. Xususiy o'quv markazlari, repetitorlik tashkilotlari va til markazlarining sonining ko'payishi bilan mijozlar (o'quvchilar va ularning oilalari) tanlov erkinligiga ega bo'lmoqda, bu esa tashkilotlarni o'z raqobat pozitsiyasini doimiy ravishda mustahkamlashga majbur qilmoqda. Xalqaro miqyosda xususiy repetitorlik bozorining tez sur'atlarda o'sishi buni tasdiqlaydi; bir tahlilga ko'ra, global xususiy repetitorlik bozori hajmi 2025 yildagi taxminan 67 milliard AQSH dollaridan 2034 yilga borib 160 milliard dollardan oshishi kutilmoqda, bu o'rtacha yillik 10 foizdan ortiq o'sish sur'atini anglatadi. Bunday dinamik muhitda raqobatbardoshlik endi ixtiyoriy afzallik emas, balki tashkilotning yashovchanligini belgilovchi shart hisoblanadi.

Shu bilan birga, "ta'lim markazi" tushunchasi keng ma'noda qo'llaniladi u rasmiy akkreditatsiyaga ega oliy ta'lim muassasalaridan tortib, norasmiy repetitorlik va qo'shimcha ta'lim tashkilotlarigacha bo'lgan xizmat ko'rsatuvchilarni qamrab oladi. Ushbu heterogenlik nazariy umumlashtirishni murakkablashtiradi, chunki har bir segment o'ziga xos tartibga solish rejimi va raqobat mexanizmiga ega.

Nazariy asos va adabiyotlar tahlili. Tadqiqotning nazariy poydevori to'rtta o'zaro to'ldiruvchi paradigmaga tayanadi. Porterning umumiy strategiyalar kontsepsiyasi tashkilotlarga narx yetakchiligi, differensiatsiya yoki tor bozor segmentiga ixtisoslashish orasidan tanlov qilishni taklif etadi; ta'lim markazlari kontekstida bu, odatda, sifat bilan differensiatsiya yo'nalishida namoyon bo'ladi, chunki narx bo'yicha raqobat ko'pincha xizmat sifatining pasayishiga olib keladi. Resurslarga asoslangan yondashuv (RBV) esa raqobat ustunligini tashkilotning o'ziga xos, taqlid qilib bo'lmaydigan resurslari malakali o'qituvchilar, o'quv metodikasi, obro'-e'tibor bilan bog'laydi. SERVQUAL modeli xizmat sifatini ishonchlilik, javobgarlik, kafolat, hamdardlik va moddiy muhit o'lchamlari orqali baholashni taklif qilib, ta'lim xizmatlari kabi nomoddiy mahsulotlar uchun alohida ahamiyat kasb etadi. Nihoyat, inson kapitali nazariyasi ta'lim tashkilotining o'zi ham, uning mijozlariga taqdim etadigan qiymati ham, birinchi navbatda, kadrlarga qilingan investitsiyaga bog'liqligini asoslaydi.

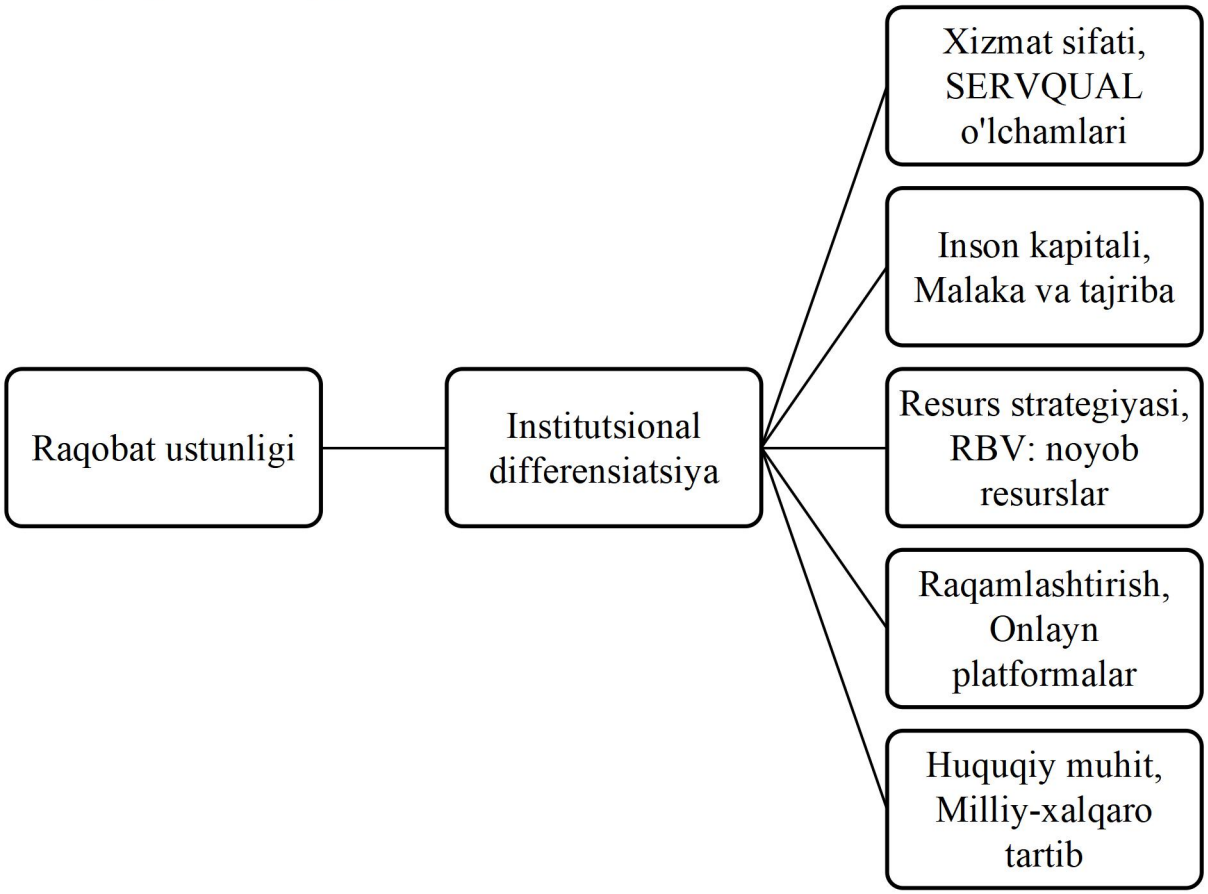
Qiyosiy-huquqiy o'lchov nuqtai nazaridan, xususiy repetitorlik bozorini tartibga solish tajribasi mamlakatlar kesimida keskin farqlanadi. Xitoyda 2021 yilda joriy etilgan "Ikki barobar kamaytirish" (Double Reduction) siyosati akademik repetitorlik tashkilotlarini notijorat maqomiga o'tkazish va o'quv soatlarini cheklashni nazarda tutgan, natijada bu soha faoliyatiga sezilarli cheklovchi ta'sir ko'rsatgan. Janubiy Koreyada esa "hagvon" deb ataluvchi repetitorlik markazlarining ustunligi davlat

© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

ta’lim tizimining raqobatbardoshligini oshirish orqali muvozanatlashtirilishga urinilmoqda, garchi bu yondashuvning samaradorligi bahsli bo‘lib qolmoqda. Bunday farqli tartibga solish rejimlari shuni ko‘rsatadiki, ta’lim markazlarining strategik tanlovlari nafaqat ichki resurslarga, balki tashqi institutsional-huquqiy muhitga ham chambarchas bog‘liq bu esa RBV va Porter modellarini “tartibga solish muhiti” o‘zgaruvchisi bilan boyitish zaruriyatini keltirib chiqaradi.

Metodologiya. Tadqiqot nazariy-konseptual va qiyosiy-huquqiy metodologiyaga asoslangan; ampirik ma’lumotlar to‘plash yoki statistik tahlil ushbu tezis doirasida amalga oshirilmagan. Tahlil uch bosqichda quriladi: (1) tanlab olingan to‘rtta nazariy paradigmaning kontseptual sintezi; (2) turli yurisdiksiyalardagi tartibga solish hujjatlari va ilmiy adabiyotning qiyosiy-huquqiy tahlili; (3) sintez asosida integratsiyalashgan konseptual modelning shakllantirilishi.

Natijalar. Yuqorida ko‘rib chiqilgan to‘rtta nazariy paradigmani sintez qilish natijasida, ta’lim markazining raqobatbardoshligi besh o‘zaro bog‘liq omil orqali shakllanadi degan xulosaga kelindi: xizmat sifati, inson kapitali, resurs asosidagi o‘ziga xoslik, raqamli transformatsiya va tartibga soluvchi muhit. Bu omillarning har biri alohida emas, balki institutsional differensiatsiya orqali umumiy raqobat ustunligiga ta’sir ko‘rsatadi.

Ushbu modelda huquqiy muhit boshqa to‘rttasidan farqli o‘laroq tashkilotning ichki resurslariga emas, balki tashqi tartibga solish rejimiga tegishli bo‘lgani uchun alohida rangda ajratilgan bu, yuqorida ko‘rib chiqilgan Xitoy va Janubiy Koreya tajribasi asosida, uning strategik tanlovlarga bevosita ta’sir ko‘rsatishini ta’kidlaydi. Nazariy paradigmalarning har birini alohida-alohida emas, balki bir jadval doirasida taqqoslash ularning bir-birini qanday to‘ldirishini yaqqol ko‘rsatadi:

1-jadval

© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

Raqobatbardoshlikning asosiy nazariy paradigmalari va ularning ta’lim markazlariga tatbiqi

Nazariy yondashuv	Asosiy muallif(lar)	Markaziy g‘oya	Ta’lim markaziga tatbiqi
Umumiy strategiyalar nazariyasi	Porter (1980)	Narx yetakchiligi, differensiatsiya, ixtisoslashish	Sifat orqali differensiatsiya, tor segmentga (masalan, IELTS tayyorlovi) ixtisoslashish
Resurslarga asoslangan yondashuv	Barney (1991)	Noyob, taqlid qilib bo‘lmaydigan resurslar	O‘qituvchilar malakasi va o‘ziga xos metodika brendi
Xizmat sifati modeli	Parasuraman, Zeithaml & Berry (1988)	Ishonchlilik, javobgarlik, kafolat, hamdardlik, moddiy muhit	Mijoz (ota-ona/o‘quvchi) qoniqishini o‘lchash mezonlari
Inson kapitali nazariyasi	Becker (1964)	Kadrga investitsiya iqtisodiy samara beradi	O‘qituvchilarni malaka oshirishga sarflangan xarajat investitsiya sifatida

Nazariy sintezdan kelib chiqib, ta’lim markazlari rahbariyati uchun uchta amaliy yo‘nalish taklif etiladi. Birinchidan, differensiatsiya strategiyasini narx emas, balki o‘lchanadigan sifat ko‘rsatkichlari (masalan, mijoz qoniqishi so‘rovnomalari) asosida qurish maqsadga muvofiq, chunki narx bo‘yicha raqobat qisqa muddatli ustunlik berib, uzoq muddatda foyda marjasini yemiradi. Ikkinchidan, inson kapitaliga investitsiya xususan, o‘qituvchilarni uzluksiz malaka oshirish tizimiga jalb qilish RBV nuqtai nazaridan eng barqaror raqobat ustunligi manbai hisoblanadi, chunki bunday resursni raqobatchilar tezda ko‘chirib ola olmaydi. Uchinchidan, tashkilot o‘z strategiyasini shakllantirishda mamlakat miqyosidagi tartibga solish tendensiyalarini (masalan, litsenziyalash talablari yoki raqamli ta’lim platformalariga oid me’yoriy hujjatlar) doimiy kuzatib borishi lozim, aks holda strategik reja huquqiy o‘zgarishlar tufayli amalga oshmay qolishi mumkin.

Xulosa. Ushbu tezis ta’lim markazlarining raqobatbardoshligini besh o‘zaro bog‘liq omil, xizmat sifati, inson kapitali, resurs strategiyasi, raqamlashtirish va huquqiy muhit asosida tushuntiruvchi integratsiyalashgan konseptual modelni taklif etadi. Model, birinchi navbatda, mavjud adabiyotda alohida-alohida o‘rganilgan nazariy paradigmalarni birlashtirish orqali kontseptual bo‘shliqni qisman to‘ldiradi. Shu bilan birga, taqdim etilgan model hali ampirik tekshiruvdan o‘tmagan bo‘lib, uning amaliy qo‘llanilishi keyingi bosqichda O‘zbekiston ta’lim markazlari misolida miqdoriy yoki sifatiy tadqiqot orqali tasdiqlanishini talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. Journal of Management, 17(1), 99–120.
2. Becker, G. S. (1964). Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education. Columbia University Press.
3. Hart, P. F., & Rodgers, W. (2023). Competition, competitiveness, and competitive advantage in higher education institutions: A systematic literature review. Studies in Higher Education. https://doi.org/10.1080/03075079.2023.2293926
4. Ibragimov, N. K. (2024). Hududiy oliy ta'lim muassasalarida raqobat ustunligini ta'minlashning diagnostik tahlil qilish uchun dasturiy ta'minot [Ilmiy maqola, elektron ilmiy nashr].

© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

5. Mamadaliyev, B. B. (2023). Oliy ta'lim tizimida xalqaro tan olingan tashkilotlar reytinglariga kirish [Ilmiy maqola, elektron ilmiy nashr].
6. Maxmudov, F. U. (2024). Oliy ta'lim muassasalari raqobatbardoshligini oshirishning marketing strategiyalari [Ilmiy maqola, elektron ilmiy nashr].
7. Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1988). SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality. Journal of Retailing, 64(1), 12–40.
8. Porter, M. E. (1980). Competitive strategy: Techniques for analyzing industries and competitors. Free Press.